

Editörden/Editorial

Müzik üzerine düşünmek ve yazmak, özünde ince ve hayli belirsiz bir çizgide yürüyüp mutlaka farklı topraklara ayak basmak anlamına gelir. Çıkış noktası ya da temel bakış açısı ister sosyolojinin kavramsal-tarihsel ve görgül çerçevesi, ister müzikolojinin teknikleşme eğilimini kaçınılmaz olarak içeren çözümlemeci bakış açısı olsun, müziğin anlaşılması ve açıklanması, bu yöntemsel araçların tamamını seferber etmeyi gerektirir. Zira yalnızca bir disiplinin kavram ve yöntem donanımı içinde kalınarak müziğe bakış, kaçınılmaz olarak eksik kalmaya mahkûmdur. Bu durum, belki sosyolojinin ilgilendiği bütün alanlar için de geçerlidir. Örneğin din sosyolojisi yapmak için asgari ilahiyat mefhumlarına ve tartışmalarına vâkıf olmak gerekir. Kent sosyolojisi, ister istemez mimari, kent planlama, ulaştırma mühendisliği, vb. disiplinlerin dilleriyle ilişki kurmayı zorunlu kılar. Kuşkusuz bunların hiçbirinde, sosyoloğun ilişki kurduğu ya da haberdar olduğu disiplinlerin uzmanı olması mümkün değildir. Ancak çağımızda bilimsel bilginin iki yönlü bir ilerleyişine tanık oluyoruz: Bir yandan hiperuzmanlaşmaya dayalı bir aşırı içe kapanma yaşanırken, diğer yandan disiplinler arası alış-verişlerin artışı kendini dayatmaktadır. Bu genel eğilimin içinde ancak kendine özgü bir bileşimsellik gereği olarak, müziğin sosyolojisi, doğal olarak bu disiplinler arası çoğulluğu en çok deneyimleyen alanlardan biridir. Hatta bu müziğin ontolojik boyutuyla ve ona bağlı çeşitli düzeylerdeki bilgi katmanlarını çözümlemesine katmadan, diğer bir deyişle yapısal olarak disiplinler arası olmadan var olması mümkün değildir. Müzikoloji bilimi, her ne kadar sosyolojinin ‘mücevir alanı’ sayılan konularda etkinlik gösteren bir dalı olsa da, çoğu zaman, kendisini müzik icrasına, en iyi olasılıkla kompozisyon gibi kuramsal boyutu kuvvetli bir alana daha yakın bir şekilde konumlandırmıştır. Oysa müzikoloji, her ne kadar müziğin teknik boyutu, onun ontolojik unsurları üzerinden çözümleme yapan, diğer bir deyişle yöntem donanımı müzik kuramıyla iç içe olmak zorunda olan bir disiplin olsa da, varmak istediği sonuçlar, bilimsel erekselliği açısından onu bir sosyal bilim yapar. Müzik sosyolojisini, kendi içine kapalı, kendi iktidar araçlarını üreten, kendi kurucu ideolojisi ekseninde var olmaya çalışan bir alan olarak değil de, etkileşim sayesinde çoğaltılan bilginin kaynağı olarak tasavvur ettiğimiz takdirde, sosyoloji ve müzikolojinin yalıtılmış duran özerk (Adorno “sahte-özerk” derdi!) iştiğal alanlarının yapıcı ve üretken bir şekilde birbirleriyle konuşması sağlanabilir.

Bir süredir, Türkiye’de (Dünya’daki eğilimden çok da bağımsız olmayan bir şekilde) bir genç müzikolog kuşağı, sosyal bilimlerin genişlettiği ufukta ilerlemeye ciddi anlamda arzulu görünüyor. Üstelik önemli bir kısmı, bu konuda kendilerini takdire şâyan bir düşünsel donanımla güçlendiriyor. Daha az sayıda sosyolog da benzer bir çaba içine girmiştir. Böylece, müziğin çözümlemesini yaparken ne görgül mesnedi olmayan fazla spekülâtif kavramsal tartışmalar içinde boğulmayı marifet addetmekte, ne seslerin düzenleme mantığını, onu salt teknik unsurlara parçalamak, üstelik bu çabayı da yalnızca betimsel bir düzeyde tutma sığlığına düşmekte. Bu açıdan, bu genç müzik araştırmacılarının çabasını takdirle karşılamak gerekiyor.

Müziğin mutlak anlamda bir anlaşılması yoktur. Bu yalnızca ‘anlama’nın özneliği ve sınırlılığından kaynaklanmaz; aynı zamanda, onun açıklanabilir olanın dışında kalan bir ifade biçimi, kendine özgü bir dil olması, bu tercüme edilemezliğin önemli bir nedenidir. Ancak, müziğin bu yapısal özelliğini, çoğu müzik icracısı ve severinin yaptığı gibi, onun tek var oluş koşulu, biçimi ve anlamı olarak sınırlamak da doğru olmaz. Zira böyle bir yaklaşım, örneklerini mebzul miktarda müzik piyasasında (en pop seri üretimden en ‘seçkin’ olduğu sanılan senfonik müziğe kadar yayılan piyasa) gördüğümüz şekilde, ona yalnızca kutsama nesnesi, ulvi ve sorgulanamaz eylem, (Durkheim’cı anlamda) dinsel bir cezbe hali (extase) muamelesi yapmaya neden olur. Oysa müzik, başka bir dille ifade edilemeyecek, duygulara hitap eden bir boyut barındırsa da, bu özelliği, onun toplumsal-ekonomik ilişkiler toplamının temsil ve anlam aracı olma niteliğine engel değildir. Bu

iki boyut (duygusal-tözel ve tarihsel-toplumsal) birbirinin zıt kutupları değil tamamlayıcılarıdır. Müzik, ancak bu iki farklı boyutun diyalektik dönüşümüyle kendisi olur. Sosyoloji Dergisi'nin bu sayısının kurgulanmasındaki temel yaklaşımın bu bileşimcilik çabası olduğunu özellikle vurgulamalıyım. İşte bu kapsamda, Sosyoloji Dergisi'nin Müzik Sosyoloji başlıklı sayısında, birbirini hem kavramsal hem araştırma pratiği bakımından çok iyi tamamladığını düşündüğüm sekiz geniş ufuklu genç yazarın makaleleri yer alıyor. Bu tür dosya sayılarındaki en büyük tehlike, birbirinden kopuk, düşünsel düzeyleri farklı makalelerin hasbelkader bir araya getirilmeleridir. Bu sayıda, her ne kadar aralarında yöntem ve yaklaşım farkları olsa da, müziğin sosyolojisine aynı çoğulcu ve spekülasyon olmayan bakışla yaklaşan makaleler sayesinde, arzu edilen düzeyde bütünlüğe sahip ciddi bir düşünsel anlayışın egemen olduğunu düşünüyorum. Eksikler ve hatalar elbette vardır; bunlar da çoğunlukla editöre aittir. Ancak müzik üzerine düşünmek isteyen herkese referans olabilecek bir derlemeyi, değerli yazarların ve onların eserlerinin mükemmelleşmesinde çok önemli rol oynayan değerli hakemlerin büyük payı vardır. Kuşkusuz nihai karar okuyucunundur.

Sosyoloji ve müzikolojinin sınırlarını açıp serbest dolaşım hakkından hem kendilerini hem bu alanının düşünce üreticilerini yararlandıran yazarlar, bu sayının başından sonuna kadar anlamlı bir bütün oluşturmaktadırlar. Müziğin sosyolojisi için gereken temel kavramsal ve kuramsal donanım, Elif Damla Yavuz'un *Küçük, Parçalı ve Atomlaşmış Dünyanın Müzik Sosyolojisindeki Yeni Kavramları* başlıklı makalesinde maharetle sunulmuştur. Yavuz, aynı zamanda müzik araştırmacılarına, Türkiye'de az bilinen kaynak ve araştırmacılara da yer vererek, üst düzey bir çıkış noktası sunmaktadır. Müzik üzerine yapılan, özellikle lisansüstü çalışmaların birçoğunun vasat düzeyi göz önüne alındığında, bu makale çok değerli bir yöntem çerçevesi de sağlamaktadır. Benzeri bir çalışma, Bilen Işıktaş'ın titizlikle örülmüş, baştan savmalığın alışkanlık haline getirildiği müzikolojik çalışmalarla dolu akademik ortamda çölde vaha etkisi yapan *Müzik Sosyolojisi [Sosyomüzikoloji] Evreninde Tarihsel Perspektifler ve Georg Simmel* başlıklı makalesinde, farklı bir kuramsal vurguyla ortaya konmuştur. Işıktaş, kurucu düşünürler içinde bugün yeniden değer kazanan Georg Simmel'in düşüncesiyle müziğe kavramsal-felsefi bir yaklaşım getirmektedir. Bunu yaparken, Işıktaş, birçok müzikoloğa ve sosyoloğa örnek teşkil etmesi gereken bir kaynak zenginliğini seferber etme çabasından başarıyla çıkıyor. Zira böyle bir geniş kaynakça kullanımı, kolaylıkla malumatfürüşluğa da yozlaşabilir. Oysa Işıktaş, sahici anlamda bir düşünümün ne spekülasyon fikir damlaları serdetmek ne salt betimsel bir veri yığıma olduğunu ortaya koymaktadır. Müzik sosyolojisine kuramsal bir başlangıç yapmak isteyen genç bir araştırmacıya giriş mahiyetinde, aynı dalga boyundan bir diğer makale de Uğur Zeynep Güven tarafından yazılmıştır: *Müzik Kültürleri İncelemelerinde 'Öteki' Kavramı Üzerine Sosyolojik ve Antropolojik Yaklaşımlar*. Güven, müzik sosyolojisi alanında, Türkiye'de birkaç önemli öncü isimden biri olarak, hem kuramsal olarak yoğun şekilde içine girdiği hem bizzat saha çalışmalarıyla içinden özgün veri damıttığı araştırmalarının bir bileşimi olarak, genel müzik sosyolojisi yöntemini, müzikolojiyle kesişme noktalarını, özelde ise 'müzikal öteki' kavramını irdeliyor. Türkiye'de önemli bir toplumsal olgu olan Arabesk müzik üzerine ilk sosyolojik nitelikli çalışmalardan birini yapan Nuran Erol-Işık, simgesel öneme sahip Müslüm Gürses hakkındaki öncü kitabıyla (Caner Işık'la birlikte) yol gösterici olmuş değerli bir sosyologdur; *Müzik Sosyolojisi Açısından Arabesk Müziğin Dönüşümü* başlıklı makalesiyle sayımızı onurlandırdı. Erol-Işık Arabesk olgusuna, özelde Müslüm Gürses'e görgül düzeyde değinirken, nasıl saha verisinin kuramla sürekli alış-veriş içinde olması gerektiğini başarıyla gösteriyor. Bu anlamda genç araştırmacılara yalnızca kuram değil yöntem örneği sunması açısından da dikkatle okunması gereken bir makaledir. Müzikoloji çevrelerinde ses getiren araştırmasıyla kendine haklı bir yer edinmiş olan Ömer Can Satır, *Yeni Ankaralı Müziğinin Tanımı Üzerine* başlıklı makalesinde, Ankaralı müziği olgusundan yola çıkarak küreselleşmenin kültürel sonuçlarına dair incelikli bir

çözümleme yapıyor. Ankaralı müziği ve pavyon kültürünün, kırsal kökenlerinden nasıl kentleşme süreci içinde git gide eklektik bir dönüşüm sahnesi haline geldiğini açıklıkla ortaya koyuyor. Ankaralı müziğine olan rağbetin ardındaki toplumsal eğilimleri ve bunların estetik izdüşümlerinin anlamlarını, küresel-yerel eklemlenmesi aşamasında ne tür postmodern bileşimler ortaya çıkardığını tartışıyor; özgün bir başvuru metni. Türkiye'nin popüler müzik tarihinin önemli bir dönüm noktası, başka birçok toplumsal-siyasi konuda olduğu gibi, 1960'lı yıllardır. Bu dönemde ortaya Anadolu-Pop olgusunu, *Türkiye'de 1960'larda Müzik Alanı ve Protest Müziğin İlk Nüveleri: Anadolu Pop Akımı* başlıklı, kapsamlı kuramsal donanıma sahip makalesiyle Ozan Eren irdeliyor. Müzik bilen ve yapan genç bir sosyolog olarak, toplum kuramıyla, özellikle Bourdieu kavramlarıyla, ayrıntılı bir şekilde incelemiş olduğu Anadolu-Pop olgusunu başarılı bir şekilde konuşturuyor. Eren, hakkında popüler mecralarda bolca yazılan, ancak bilimsel anlamda fazla çalışma olmayan bir konuda yol açıcı nitelikte bir katkı sunmuş oldu. Yine hakkında popüler anlamda görece fazla, bilimsel boyutta is kısıtlı yayın bulunana Tango olgusuna farklı bir bakışı Tül Demirbaş'ın makalesinde bulmak mümkün. Demirbaş, *Milonganın Eşik Bekçileri: Tango DJ'leri* başlıklı makalesinde, Milonga etkinliklerinin yalnızca müzikal içeriğini incelemekle kalmıyor, bunları birer toplumsallaşma çevresi ve süreci olarak okuyor. Küresel etkilerin, Milonga'nın anlam dünyasını, Tango DJ'lerinin birer *eşik bekçisi* gibi işlev gördüğü bu ortamda, nasıl dönüştürdüğüne ait saptamalara yer verilen özgün çalışmada, Türkiye'de Tango kültürünün taşıdığı modernleşme işaretlerine de yer veriliyor. Demirbaş, Tango'nun yalnızca bir etkinlik ve eğlence olayı olmadığını, ardında bir simge yükü olan bir dünyayı imâ ettiğini ortaya koyuyor. Müzik hem anlam taşıyıcı hem toplumsallaştırıcı bir olgudur. Nevin Şahin'in *Göç Bağlamında Müzik ve Kimlik İlişkisi: Türk-Alman Genç Kadınlar Örneği* başlıklı makalesi, Almanya'daki Türkiye kökenli göçmenlerin (Avro-Türkler), kendi tarihsel aidiyet kodlarına sahip çıkmak için bir müzik etkinliğine dâhil olurken, kendilerine nasıl bir kimlik stratejisi inşa ettiklerini, müzik olayının özelde nasıl bir kadınlık deneyimi haline gelerek bir toplumsallaşma sürecine dönüştüğünü saha verilerine dayanarak çarpıcı bir şekilde kaleme aldı. Geniş bir göç sosyolojisi yazını içinde dar bir alanı işgal eden müzikle ilgili çalışmalar arasında Şahin'in makalesi anlamlı bir yer tutuyor.

Bu sayının hazırlanmasında yazarların yanı sıra, değerli bilgi ve deneyimlerini, onların makalelerini daha nitelikli hale getirmek için çaba sarf ederek bize destek olan hakemlere teşekkür sunmayı borç addediyorum. Diğer yandan derginin bütün editoryal sürecinde sabırla ve nezaketle desteğini görmekten mutluluk duyduğum değerli Arş. Gör. M. Fatih Karakaya'ya özel bir teşekkür sunmak isterim. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi'nin yalnızca bir değil üç sayısını müziğe ayırma cesaretini gösteren sevgili Prof. Dr. İsmail Coşkun ise, bu geniş ufuklu bakışı, disiplinler arası işbirliğine olan derin inancı nedeniyle, sosyoloji ve müzikoloji alanında bir başvuru eserinin ortaya çıkmasına vesile olmasından dolayı, teşekkür listemde ayrıcalıklı bir yer işgal ediyor.

Sosyoloji Dergisi'nin Müzik Sosyolojisi sayısının, ilgili okuyucuya olduğu kadar, bu sayede müzik araştırmalarına ilgi duyacak okurlarına bu derlemeyi sunmaktan mutluluk duyuyorum.

Ali Ergur

Sayı Editörü